

روش شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر حسین خاکپور

۱۴۰۰

سرشناسه : خاکپور ، حسین ، ۱۳۵۴.

عنوان و نام پدیدآور: روش شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام/ نویسنده: حسین خاکپور

مشخصات نشر: زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان ۱۴۰۰

مشخصات ظاهری: ۴۷۷ ص، وزیری، ۲۱۶ .

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۸-۰۹-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص ۴۶۵-۴۷۷

موضوع: تفاسیر شیعه - نقد و تفسیر - تاریخ

صفحه آرائی: مرضیه دارائی

ویراستار ادبی: هادی زینی ملک آباد

شناسه افزوده: دانشگاه سیستان و بلوچستان.

شناسه افزوده: University of Sistan and Baluchestan

رده بندی کنگره: ۹۲ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۹

شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۷۲۴-۵

ناشر: انتشارات دانشگاه سیستان و بلوچستان

روش شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام

تألیف: دکتر حسین خاکپور

چاپ: چاپخانه المهدی دانشگاه سیستان و بلوچستان

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰، قیمت: ۱۰۷۰۰۰ تومان، شمارگان: ۲۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۸-۰۹-۰

این کتاب با کاغذ حمایتی چاپ شده است.

تمام حقوق چاپ و نشر این اثر طبق قرارداد محفوظ است، هر گونه چاپ و تکثیر از محتویات این کتاب بدون اجازه کتبی ممنوع است. متخلفان به موجب قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می گیرند.

فهرست مطالب

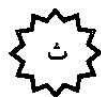
عنوان	شماره صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول: روش‌شناسی تبیین واژگان قرآن در روایات تفسیری.....	
پیشگفتار.....	۳
۱-۱. بیان ظاهری.....	۴
۱-۱-۱. توضیح واژگان بر اساس زبان و ادبیات عرب.....	۴
۱-۱-۲. بیان عرف خاص قرآن.....	۱۰
۲-۱. تبیین بر اساس کاربرد متکلم.....	۱۲
۳-۱. بیان مصداقی.....	۱۴
۱-۳-۱. بیان مصداق خاص.....	۱۵
۲-۳-۱. بیان مصداق عام.....	۱۶
۳-۳-۱. مصداق اتم.....	۱۸
۴-۳-۱. مصداق باطنی.....	۲۱
۴-۱. تبیین با بیان لازم معنای لفظ.....	۲۲
۵-۱. بیان توصیفی و توضیحی.....	۲۴
۶-۱. بیان توسیعی.....	۲۷
۷-۱. ترفیع معنایی.....	۳۰
۸-۱. تنزل معنایی.....	۳۱
۹-۱. بیان تمثیلی و تصویری.....	۳۳
۱۰-۱. بیان غایی.....	۳۷
۱۱-۱. بیان تأویلی (باطنی).....	۳۹
نتیجه.....	۴۱
فصل دوم: جری و تطبیق و بیان مصداق در روایات تفسیری.....	
پیشگفتار.....	۴۳
۱-۲. معنی لغوی جری و تطبیق.....	۴۴
۲-۲. معنی اصطلاحی جری و تطبیق.....	۴۴
۳-۲. کاربرد شناسی واژه جری در روایات تفسیری.....	۴۸
۱-۳-۲. «جری» به معنی استمرار به علت وجود «بطن».....	۴۹

۵۰	۲-۳-۲. جری در معنی لغوی.....
۵۲	۳-۳-۲. کاربرد واژه جری در کلیت تطبیق.....
۵۳	۴-۳-۲. توضیح مشتمل بر جری.....
۵۸	۴-۲. مصداق عام.....
۶۶	۵-۲. مصداق اعلی یا اکمل یا اتم.....
۷۰	۶-۲. مصداق خاص.....
۷۲	۷-۲. مصداق باطنی.....
۷۹	۸-۲. تفاوت تفسیر و جری.....
۸۲	نتیجه.....
	فصل سوم: روش‌شناسی روایات تبیین مدلول آیه.....
۸۵	پیشگفتار.....
۸۵	۱-۳. تبیین مجملات قرآن.....
۸۶	۱-۱-۳. برطرف نمودن غرابت لفظ.....
۸۹	۲-۱-۳. تبیین اشتراک لفظ.....
۹۴	۳-۱-۳. رفع اجمال ناشی از اختلاف وضع ادوات.....
۹۵	۴-۱-۳. اختلاف مرجع ضمیر.....
۹۷	۵-۱-۳. تعیین مقدرات جزء محذوف ابواب.....
۹۸	۶-۱-۳. قلت استعمال.....
۹۹	۷-۱-۳. رفع اجمال از موصول و صله آن.....
۹۹	۸-۱-۳. رفع اجمال با بیان تقدیم و تاخیر.....
۱۰۰	۹-۱-۳. تبیین مجملات قصص قرآنی.....
۱۰۵	۱۰-۱-۳. رفع اجمال با تبیین باطنی لفظ مجمل:.....
۱۰۶	۱۱-۱-۳. رفع اجمال همراه با بیان چرایی تسمیه:.....
۱۰۶	۱۲-۱-۳. تبیین عملی.....
۱۰۷	۲-۳. مطلق و مقید؛ مرسل و محدود.....
۱۱۱	۳-۳. عام و خاص.....
۱۱۳	۱-۳-۳. لفظ عام و مراد خاص.....
۱۱۹	۲-۳-۳. لفظ خاص اما مراد عام.....
۱۲۰	۳-۳-۳. عام‌هایی که بر عموم خود باقی هستند.....
۱۲۰	۴-۳-۳. لفظ خاص و مراد خاص.....

۱۲۱	۴-۳. مفهوم و منطوق
۱۲۱	۱-۴-۳. منطوق
۱۲۲	۱-۴-۳. دلالت مطابقی
۱۲۲	۲-۴-۳. دلالت تضفنی
۱۲۲	۳-۴-۳. دلالت التزامی
۱۲۳	۱-۴-۱-۴-۳. دلالت التزامی بین بالمعنی الاخص
۱۲۳	۲-۴-۱-۴-۳. دلالت التزامی بین بالمعنی الاعم
۱۲۶	۳-۴-۱-۴-۳. دلالت التزامی غیر بین
۱۲۹	۴-۴-۱-۴-۳. دلالت اقتضاء
۱۲۹	۵-۴-۱-۴-۳. دلالت تنبیه
۱۳۰	۶-۴-۱-۴-۳. دلالت اشاره
۱۳۰	۲-۴-۳. مفهوم
۱۳۰	۱-۴-۳. مفهوم موافق
۱۳۱	۱-۲-۴-۳. فحوای خطاب
۱۳۲	۲-۲-۴-۳. لحن خطاب
۱۳۳	۳-۲-۴-۳. مفهوم مخالف
۱۳۴	نتیجه
	فصل چهارم: روش شناسی روایات تفسیری کلامی
۱۳۷	پیشگفتار
۱۳۸	۱-۴. توحید و صفات الهی
۱۳۸	۱-۱-۴. توحید
۱۴۱	۲-۱-۴. صفات الهی
۱۴۲	۱-۲-۴. میرا بودن خداوند متعال از ویژگیهای مخلوق
۱۴۴	۲-۲-۱-۴. مقالید السموات
۱۴۵	۳-۲-۱-۴. ابطال دیدن خداوند
۱۴۷	۴-۲-۱-۴. نفی محدودیت از خدا
۱۴۹	۵-۲-۱-۴. نفی مکان از خدا
۱۵۰	۶-۲-۱-۴. علت العلل بودن خدا
۱۵۲	۷-۲-۱-۴. نهی از وصف خداوند متعال به غیر آنچه خود را بدان وصف نموده
۱۵۳	۸-۲-۱-۴. علم خدا به اشیاء قبل از خلقت
۱۵۴	۹-۲-۱-۴. قدرت خداوند
۱۵۵	۱۰-۲-۱-۴. انتساب نسیان به خدا

- ۱۵۶..... ۴-۱-۲-۱۱. ختم بر قلب توسط خداوند
- ۱۵۶..... ۴-۱-۳. تبیین معارف اعتقادی
- ۱۵۶..... ۴-۱-۳-۱. قضا و قدر
- ۱۵۷..... ۴-۱-۳-۲. تبیین بداء
- ۱۶۱..... ۴-۱-۳-۳. تبیین آیه با کمک برهان و بیان چرایی آن:
- ۱۶۲..... ۴-۱-۳-۴. حقیقت «الْحَمْدُ لِلَّهِ»
- ۱۶۲..... ۴-۲. عصمت انبیاء الهی
- ۱۶۳..... ۴-۲-۱. حضرت ایوب (علیه السلام)
- ۱۶۴..... ۴-۲-۲. حضرت داوود (ع)
- ۱۶۷..... ۴-۲-۳. حضرت سلیمان
- ۱۶۹..... ۴-۲-۴. حضرت یوسف (علیه السلام)
- ۱۷۷..... ۴-۲-۵. رسول الله (صلی الله علیه و آیه)
- ۱۸۱..... ۴-۳. امامت
- ۱۸۲..... ۴-۳-۱. روش‌شناسی استشهداها و احتجاج های اهل بیت علیهم السلام به آیات قرآن
- ۱۸۳..... ۴-۱-۳-۱. استشهاد مستقیم
- ۱۸۳..... ۴-۱-۳-۲. استشهاد به آیه مودت
- ۱۸۹..... ۴-۱-۳-۳. استشهاد مستقیم به آیه تطهیر
- ۱۹۰..... ۴-۱-۳-۴. استشهاد مستقیم به آیه (وَمَا يَكْفُرُ بِهَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ)
- ۱۹۱..... ۴-۳-۳. استشهدادات غیر مستقیم
- ۱۹۱..... ۴-۱-۲-۳-۱. اقتباس
- ۱۹۲..... ۴-۲-۳-۲. اقتباس واژگانی
- ۱۹۳..... ۴-۳-۳-۳. اقتباس لفظ
- ۱۹۴..... ۴-۲-۳-۴. اقتباس مفهوم
- ۱۹۵..... ۴-۲-۳-۱-۱. تلخیص آیه
- ۱۹۶..... ۴-۲-۳-۲-۲. بسط آیه
- ۱۹۷..... ۴-۳-۲-۳. استشهاد گزاره ای
- ۱۹۷..... ۴-۳-۲-۱. تضمین
- ۲۰۱..... ۴-۳-۲-۲. حل یا تحلیل
- ۲۰۲..... ۴-۳-۲-۴. استشهاد الهامی
- ۲۰۳..... ۴-۳-۲-۵. استشهاد تلمیحی
- ۲۰۷..... ۴-۳-۳. روش‌شناسی استناد اهل بیت علیهم السلام به قصص قرآن در موضوع امامت
- ۲۰۸..... ۴-۳-۳-۱. استناد مستقیم به منطوق صریح آیه

۲۱۴	۲-۳-۴. استدلال به منطوق غیر صریح با جری و تطبیق
۲۱۶	۳-۳-۴. استدلال به منطوق غیر صریح به دلالت اشاره
۲۱۷	۴-۳-۴. استدلال به مفهوم موافق با قیاس اولویت
۲۲۰	۵-۳-۴. دلالت مؤول با استدلال به باطن آیه
۲۲۳	نتیجه
	فصل پنجم: روش شناسی روایات تفسیری آیات الاحکام
۲۲۵	پیشگفتار
۲۲۶	۱-۵. روش تبیین قرآن به قرآن
۲۲۶	۱-۱-۵. استخراج حکم جدید
۲۲۶	۲-۱-۵. رفع ابهام و تبیین صحیح با مقارنه آیات
۲۲۷	۳-۱-۵. تبیین حکم با مقارنه معنایی آیات قرآن
۲۲۸	۴-۱-۵. تمسک
۲۲۹	۵-۱-۵. تفسیر تعبیرات مبهم با استفاده از قرآن
۲۳۰	۲-۵. روش تبیین واژگان آیات الاحکام
۲۳۰	۱-۲-۵. تبیین با کمک قرآن
۲۳۲	۲-۲-۵. بیان توسیعی
۲۳۳	۳-۲-۵. ترفیع معنایی
۲۳۴	۴-۲-۵. بیان تمثیلی و تصویری
۲۳۶	۵-۲-۵. بیان غایی
۲۳۷	۶-۲-۵. تبیین با جری و تطبیق و بیان مصداق
۲۳۷	۱-۶-۲-۵. مصداق خاص
۲۳۸	۲-۶-۲-۵. مصداق عام
۲۳۹	۳-۶-۲-۵. مصداق اتم
۲۴۰	۴-۶-۲-۵. مصداق باطنی
۲۴۱	۷-۲-۵. توضیح واژگان بر اساس زبان و قواعد عربی
۲۴۲	۳-۵. تبیین اصطلاحات
۲۴۲	۱-۳-۵. اصطلاحات عام قرآن
۲۴۳	۲-۳-۵. اصطلاحات خاص شرعی
۲۴۳	۴-۵. تبیین مجملات آیات الاحکام
۲۴۴	۱-۴-۵. برطرف کردن غرابت لفظ
۲۴۴	۲-۴-۵. تبیین اشتراک لفظ

اهل بیت علیهم السلام نقش بسیار مهم و سرنوشت سازی در تفسیر قرآن و هدایت مفسران به سمت انتخاب شیوهی درست تفسیری دارند. میراث تفسیری به جامانده از ائمه اطهار علیهم السلام در قالب روایات، امروزه به عنوان یکی از منابع مهم فهم و تفسیر قرآن کریم به شمار می رود. مراجعه به روایات و دقت در آنها، این امکان را فراهم می سازد که بتوان دیدگاه آنان را نسبت به هر یک از روش های تفسیری موجود کشف و در نهایت روش مطلوب و مورد قبول آنان را استخراج کرد. از این رو تلاش در جهت روش شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام بسیار ضروری است.

روش شناسی تفسیر، به معنی کشف روش مفسر برای رسیدن به مراد خداوند در قرآن است. به دلیل لزوم بررسی جزئی نگر در روایات تفسیری، روش شناسی روایات تفسیری هر یک از معصومان علیهم السلام و سایر صحابه و تابعان نقش بسزایی در جهت رسیدن به روش درست تفسیر قرآن دارد. منظور از روایات تفسیری، روایاتی است که مبنای تفسیر نقلی قرآن قرار می گیرد و معنای آن نزد صاحبان تفسیر روایی، فراتر از معنای اصطلاحی تفسیر به نظر می رسد؛ ایشان از هر روایتی که به نوعی به فهم آیات قرآن کمک کند در تفسیر بهره جسته اند. روایتی که بخشی از آیه، در آن آمده باشد و یا روایتی، ناظر به آیه ای باشد که خود آیه در حدیث، نیامده است؛ اما حدیث به بیان مراد خداوند در آن آیه پرداخته و یا زمینه ی فهم آن را فراهم ساخته است پس دامنه روایات تفسیری در این پژوهش، علاوه بر روایات تبیین گر مفهوم ظاهری و واژگانی، شامل روایات جری و تطبیق و بیان مصداق، روایات تبیین کننده آیات الأحکام، روایات عقلی - استدلالی ناظر به مباحث کلامی، روایات ناظر به مدخل های علوم قرآنی (مانند: قرائات، فضائل و خواص آیات، اسباب نزول، محکم و متشابه، مدل های چندمعنایی، ظاهر و باطن و حد و مطلع) و روایات بیان کننده قرآن با قرآن خواهد بود. از این رو اثر پیش رو گام نخست در جهت روش شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام است که بر اساس مطالعات و مقالات پیشین و یافته های مصنف شکل گرفته

^۱ رک: خاکپور، حسین؛ عابدی، احمد، اهل بیت علیهم السلام در تفاسیر اهل سنت «نقش، جایگاه و میراث اهل بیت علیهم السلام در روایات تفسیری اهل سنت»، قم: انتشارات زائر، ۱۳۹۱، ج ۱ ص ۱۵.

است. این تصنیف می‌تواند برای تدریس درس «روش‌شناسی تفسیر اثری» در مقطع کارشناسی ارشد علوم حدیث، گرایش تفسیر اثری، بسیار سودمند باشد.

از آنجا که مسائلی همچون: گونه‌ها و اقسام روایات تفسیری، حجیت آن‌ها و مطالبی از این قبیل در کتاب‌ها و مقالات دیگر مطرح شده، در اثر پیش رو از ذکر آن‌ها خودداری شده و به روش‌شناسی تفسیر اثری اهل بیت علیهم السلام پرداخته شده است؛ همچنین تمرکز کتاب پیش رو بر روایات تفسیری اهل بیت علیهم السلام است؛ اما روایات دیگر صحابه و تابعان نیز - در پاره‌ای از موارد - بیان شده است.

www.ketab.ir

